

Vlaams
Parlement

stuk **2191** (2013-2014) – Nr. 2
ingediend op 21 februari 2014 (2013-2014)

Voorstel van decreet

van de heren Dirk Peeters, Bart Caron en Hermes Sanctorum
en mevrouw Elisabeth Meuleman

houdende wijziging
van het decreet van 3 april 2009
houdende de organisatie van co-existentie
van genetisch gemodificeerde gewassen
met conventionele gewassen en biologische gewassen,
wat de invoering van ggo-vrije zones
in Vlaanderen betreft

Verslag

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door mevrouw Danielle Godderis-T'Jonck

*Samenstelling van de commissie:**Voorzitter:* de heer Jos De Meyer.*Vaste leden:*

de heren Lode Ceysens, Jos De Meyer, mevrouw Tinne Rombouts, de heer Jan Verfaillie;
mevrouw Agnes Bruyninckx-Vandenhoudt, de heren Jan Penris, Stefaan Sintobin;
de heren Karlos Callens, Marc Vanden Bussche;
mevrouw Els Robeyns, de heer Jurgen Vanlerberghe;
de dames Tine Eerlingen, Danielle Godderis-T'Jonck;
de heer Peter Reekmans;
de heer Dirk Peeters.

Plaatsvervangers:

de heren Robrecht Bothuyne, Jan Durnez, Marc Van de Vijver, Johan Verstreken;
de heren Pieter Huybrechts, Chris Janssens, mevrouw Marleen Van den Eynde;
mevrouw Lydia Peeters, de heer Bart Tommelein;
de heren Marcel Logist, Bart Martens;
de heer Matthias Diependaele, mevrouw Lies Jans;
mevrouw Patricia De Waele;
de heer Hermes Sanctorum.

Stukken in het dossier:

2191 (2013-2014) – Nr. 1: Voorstel van decreet

INHOUD

I. Toelichting door de heer Dirk Peeters, indiener	4
II. Voorstel tot het organiseren van een gedachtewisseling	5
III. Gedachtewisseling over de ILVO-studie ‘Op zoek naar de wortels van een gepolariseerd publiek debat: de case van een gecontesteerde ggo-veldproef’	5
1. Uiteenzetting door de auteurs	5
2. Bespreking.....	9
IV. Algemene bespreking	12
V. Artikelsgewijze bespreking	14
VI. Eindstemming	14
Gebruikte afkortingen	15

Op 27 november 2013 en 5 februari 2014 besprak de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet van 3 april 2009 houdende de organisatie van co-existentie van genetisch gemodificeerde gewassen met conventionele gewassen en biologische gewassen, wat de invoering van ggo-vrije zones in Vlaanderen betreft.

Op 29 januari 2014 werd in het kader van de bespreking een gedachtewisseling georganiseerd over de sociologische studie van ILVO: ‘Op zoek naar de wortels van een gepolariseerd publiek debat: de case van een gecontesteerde ggo-veldproef’, met de heer Erik Van Bockstaele, administrateur-generaal van ILVO, de heer Joost Dessein, wetenschappelijk coördinator bij de eenheid Landbouw en Maatschappij van ILVO en de heer Michiel de Krom, postdoctoraal onderzoeker FWO en verbonden aan de vakgroep Sociologie van de Universiteit Gent.

I. TOELICHTING DOOR DE HEER DIRK PEETERS, INDIENER

De heer *Dirk Peeters* verwijst naar de tiende verjaardag van de Verklaring van Brussel van 4 november 2003 over ggo-vrije zones. In 2005 werd deze verklaring vertaald in het Handvest van Firenze. Twintig Europese regio's verklaarden zich toen met dit handvest ggo-vrij. Intussen zijn het 160 regio's binnen en buiten Europa, onder andere in Frankrijk, Duitsland, Spanje, Italië en Oostenrijk. Het handvest bepaalt dat er specifieke plannen of technische regels moeten worden opgemaakt om traditionele en biologische culturen te beschermen tegen ggo's, en die plannen of specifieke regels te herzien op basis van volledige haalbaarheidsstudies die de ecologische, socio-economische en culturele impact van ggo's analyseren. Het handvest wordt ook ondersteund door een meer technisch actieplan, waarvoor het lid verwijst naar de toelichting bij het voorstel van decreet.

De Europese richtlijn 2001/18/EG respecteert de soevereiniteit van de lidstaten om op het vlak van de co-existentieregeling een regeling uit te werken die eruit zou kunnen bestaan dat ggo-teelten al dan niet worden toegestaan. Europa laat diversiteit toe, maar biedt ook de kans om een lokaal beleid te voeren.

In België hebben het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest het Handvest van Firenze goedgekeurd. Ze hebben zich onder meer ggo-vrij verklaard. Artikel 5 van een ordonnantie van het Brusselse Hoofdstedelijke Parlement bepaalt: “Elke teelt van genetisch gemodificeerde planten in de openlucht op het territoriale bevoegdheidsgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is verboden om reden van co-existentie.”. Dit is een duidelijk en recent verbod, stelt de heer Peeters.

De in het voorstel van decreet voorgestelde regeling gaat niet zo ver en is geïnspireerd op het Waalse model, waar er ggo-vrije zones worden afgebakend, verduidelijkt de spreker. Het voorstel van decreet wil aan artikel 8 van het decreet van 3 april 2009 houdende de organisatie van co-existentie van genetisch gemodificeerde gewassen met conventionele gewassen en biologische gewassen een paragraaf 3 toevoegen.

Het eerste lid stelt dat de Vlaamse Regering de vrijwillig gesloten overeenkomsten tussen de producenten om een teeltgebied voor een bepaalde soort en periode uitsluitend te bestemmen voor niet-ggo-variëteiten, regelgevende kracht kan verlenen.

In het tweede lid wordt voorgesteld dat de Vlaamse Regering kan bepalen dat een teeltgebied voor een bepaalde soort uitsluitend wordt bestemd voor niet-genetisch gemodificeerde variëteiten indien de teelt van de genetisch gemodificeerde variëteiten ervan op basis van wetenschappelijke argumenten niet verenigbaar wordt geacht met het beginsel van co-existentie, waarbij geen andere maatregel de teelt van gangbare of biologische

teelten met ggo-variëteiten mogelijk maakt zonder toevallige aanwezigheid van genetisch gemodificeerde planten.

De heer Peeters maakt duidelijk dat het voorstel geen verbod instelt, maar de Vlaamse Regering de mogelijkheid geeft om ggo-vrije zones af te bakenen, ofwel door wetgeving ofwel door vrijwillige overeenkomsten met landbouwers en producenten.

II. VOORSTEL TOT HET ORGANISEREN VAN EEN GEDACHTEWISSELING

De heer *Dirk Peeters* verwijst naar het rapport van het ILVO over het maatschappelijk-sociologisch onderzoek naar veldproeven met genetisch gewijzigde planten. Het lid stelt voor om de resultaten van het onderzoek te bespreken in de commissie, en in afwachting daarvan de stemming over het voorstel van decreet uit te stellen. Bij het indienen van het voorstel was deze studie nog niet bekend, maar intussen is ze afgewerkt en openbaar. Deze studie is een nieuw element in de discussie, dus stelt de spreker voor om het rapport in de commissie te behandelen.

De commissie beslist om een gedachtewisseling te organiseren met de auteurs van de sociologische studie over de ggo-aardappelveldproef.

III. GEDACHTEWISSELING OVER DE ILVO-STUDIE ‘OP ZOEK NAAR DE WORTELS VAN EEN GEPOLARISEERD PUBLIEK DEBAT: DE CASE VAN EEN GECONTESTEERDE GGO-VELDPROEF’

1. Uiteenzetting door de auteurs

De heer *Erik Van Bockstaele* legt uit dat ILVO bestaat uit twee rechtspersonen, het IVA binnen de Vlaamse overheid en het EVA Eigen Vermogen ILVO. Dat zorgt voor de nodige flexibiliteit om aan degelijk wetenschappelijk onderzoek te doen.

ILVO verenigt de technische, sociologische en economische disciplines binnen een enkele instelling en kan dus multidisciplinair onderzoek doen. Het instituut telt namelijk drie technische eenheden, te weten Plant, Dier en Technologie en Voeding en daarnaast ook de socio-economische eenheid Landbouw en Maatschappij.

Vandaag wordt het onderzoek toegelicht van de heer Michiel de Krom, de heer Joost Dessen en mevrouw Nathalie Erbout, die actief zijn of waren in de eenheid Landbouw en Maatschappij. Dit onderzoek is gepubliceerd in *Sociologia Ruralis*, een Engelstalig wetenschappelijk tijdschrift. Het ging om een A1-publicatie. Het onderzoek werd ook als een Nederlandstalig rapport gepubliceerd als ILVO-mededeling 151. Het onderzoek kadert, zoals alle onderzoek van ILVO, in de beweging tot verduurzaming van de Vlaamse land- en tuinbouw, aldus de heer Van Bockstaele.

De heer *Michiel de Krom* licht het onderzoek toe.

De achtergrond van het onderzoek is de maatschappelijke controverse rond de veldproef met ggo-aardappelen in Wetteren, situeert de heer De Krom. Er was duidelijk een polarisatie tussen voor- en tegenstanders van de proef. De voorstanders van de proef werden soms gelijkgesteld met mensen die vertrouwen hebben in de wetenschap en pro-ggo zijn, de tegenstanders met mensen die de wetenschap wantrouwen en inherent anti-ggo zijn.

Een eerste bedoeling van dit onderzoek was het verwerven van inzicht in het ontstaan en het verloop van de controverse. Daarnaast wilde men ook lessen kunnen trekken met

betrekking tot de vormgeving van beslissingsprocessen rond landbouwkundig wetenschappelijk onderzoek.

De aangewezen methode was het verzamelen en analyseren van kwalitatieve sociologische data. De onderzoekers hebben gebruikgemaakt van 21 semigestructureerde interviews die hebben plaatsgevonden tussen juni en september 2011, dus in de periode na de veldvernietiging op 29 mei 2011. Ze hebben ook secundaire databronnen gebruikt zoals beleidsrapporten, persberichten, websites en wetgevende teksten. Ten slotte zijn er ook terreinobservaties gebeurd. Daarbij werd de sneeuwbalmethode gehanteerd. Het onderzoek begon dus bij sleutelfiguren die deel uitmaakten van de controverse. Aan hen werd gevraagd wie er verder best nog geïnterviewd moest worden om een volledig beeld te krijgen. Het verzamelen van data werd stopgezet bij datasaturatie, met andere woorden wanneer de extra data geen bijkomend inzicht meer boden in het onderwerp. Er werd ook gebruikgemaakt van datatriangulatie. Er werden dus drie verschillende bronnen van data gebruikt waarbij werd nagegaan of de analyse die op de data van de ene databron werd toegepast ook klopte bij de andere databronnen.

De sociologie kan een technisch-wetenschappelijke controverse zoals die rond de veldproef op twee manieren bekijken, schetst de spreker. De epistemologische benadering, die uitgaat van de kennisleer of epistemologie, gaat ervan uit dat de verschillende perspectieven op de veldproef sociologisch verklaard kunnen worden, vanuit de verschillende kennisachtergronden, waardenoriëntaties en sociale organisaties van de actoren. Het sociologisch onderzoek kan de actoren clusteren rondom bepaalde visies. De bron van de controverse tussen actoren zit dan in de verschillende visies. De idee dat voor- en tegenstanders van de proef fundamenteel verschillen van mening of ggo's goed zijn of niet en of de wetenschap betrouwbaar is of niet, is te plaatsen binnen deze benadering: verschillende actoren hebben verschillende visies op een eenduidige veldproef. Om met die conflicten om te gaan, zou men kunnen zoeken naar een meer sociaal inclusief debat waarin al die verschillende perspectieven een plaats krijgen.

De ILVO-onderzoekers stelden echter vast dat het niet alleen ging om verschillende visies op de veldproef. Daarom hebben ze een alternatieve, ontologische, benadering gehanteerd, die ervan uitgaat dat men de werkelijkheid alleen kan kennen door ermee te interacteren. Het sociale aspect van de veldproef kan dus niet gescheiden worden van het natuurlijke aspect. De verschillende belanghebbenden kunnen vanuit verschillende praktijken interacteren met en kennis nemen van een veldproef, bijvoorbeeld vanuit de wetenschappelijke praktijk of de beleidspraktijk. Wat volgt is dat, aangezien er verschillende praktijken zijn waarin men met de veldproef kan interacteren, de 'realiteit' van de veldproef ook meervoudig is. De veldproef is dus meervoudig omdat ze in de verschillende praktijken een verschillende zijnsvorm, een verschillende ontologie krijgt. De praktijken van de verschillende belanghebbenden verschillen maar relateren aan elkaar. De bron van de controverse kan dan worden gezocht in de manier waarop men omgaat met de verschillende gerelateerde versies; in de manier waarop er processen van in- en uitsluiting plaatsvinden, of meer concreet in de verschillen die worden benadrukt en de verschillen die ontkend of naar de achtergrond gedrukt worden. De concrete vraag is dan hoe men omgaat met de verschillende versies van die veldproef.

Op basis van die theorieën werden vijf versies, vijf veldproefontologieën, onderscheiden.

In de eerste versie, de veldproef als een objectieve wetenschappelijke onderzoeksactiviteit, wordt de proef gezien als het veldequivalent van een laboratoriumexperiment, dat los staat van de samenleving en van de sociale dynamieken. In deze versie is er een sterke breuklijn tussen de wetenschap en de bredere samenleving. Alleen wetenschappers hebben

de kennis en de kunde om de proef op een veilige manier uit te voeren en om te begrijpen of de proef al dan niet goed is. In een volgende fase kan de samenleving kennisnemen van de resultaten van dat onderzoek. In de interviews verwezen zowel voor- als tegenstanders van ggo's naar deze versie van de veldproef. Dat is dus niet de belangrijkste bron van controverse, meent de heer De Krom. De controverse begint wanneer de breuklijn tussen wetenschap en samenleving vervaagt.

Dat is het geval in de tweede versie, waarbij de veldproef wordt gezien als een vorm van actiecommunicatie. In dat geval is de proef ook een demonstratie van de potentiële plaats van ggo-aardappelen in de samenleving. Het publiek werd uitgenodigd om de veldproef te bezoeken en om met eigen ogen te zien welke voordelen de ggo's zouden kunnen hebben voor de verduurzaming van de landbouw in Vlaanderen. Hier vervaagt het verschil tussen de natuurwetenschappelijke aspecten van de veldproef en de culturele en sociaaleconomische elementen die mede de maatschappelijke positie van de veldproef en de duurzaamheid van de geteste aardappelen bepalen.

Een derde, ambigue versie van de veldproef is de veldproef als toepassing van cisgenese. Dat is een techniek waarbij in de plant alleen genen worden binnengebracht die men ook via conventionele veredeling kan bekomen. De geteste aardappelen worden om deze reden door de wetenschappers die de proef uitvoeren als even natuurlijk beschouwd als niet-ggo-aardappelen. Tegelijkertijd is er een verschil met deze niet-ggo-aardappelen omdat men op deze aardappelen een patent kan nemen, wat niet het geval is bij klassiek veredelde aardappelen. De wetenschappers benadrukken ook dat de ggo-aardappelen duurzamer zijn dan conventionele aardappelen omdat men meerdere resistentiegenen kan inbrengen. Ook kan men met genetische modificatie sneller werken dan bij klassieke veredeling.

Een vierde versie is de veldproef als een testcase voor beleid en wetgeving. Daarbij wordt de proef gezien als een schakel in een keten van voorafgaande en toekomstige veldproeven, en ingebracht in beleid- en wetgevende kaders met als doel om de uitbreiding van het aantal veldproeven te katalyseren. Voor deze veldproef was het bijna tien jaar geleden dat er een veldproef met gewassen was gebeurd.

De vijfde en laatste versie is de veldproef als risico voor volksgezondheid en leefmilieu. Deze versie kadert binnen de Belgische wetgeving rond de doelbewuste introductie van ggo's in het leefmilieu. In deze context is de Bioveiligheidsraad een belangrijke institutie. Deze gaf namelijk een voorwaardelijk en niet-unaniem positief advies op basis van een wetenschappelijke inschatting van de milieu- en gezondheidsrisico's. Parallel vond er ook een publieksconsultatie plaats, waarbij er niet alleen bezwaren werden geuit die gerelateerd waren aan de risico's die door de Bioveiligheidsraad werden genoemd, maar ook een aantal sociaaleconomische nadelen. Uiteindelijk gaven de bevoegde federale ministers hun fiat. Het argument was dat ggo's alleen gecommercialiseerd kunnen worden als ze duidelijke maatschappelijke en milieukundige voordelen hebben. Dat kan men nooit weten als men het niet uittest op echte velden, binnen streng gecontroleerde, veilig bevonden proeven. De ministers baseerden hun beslissing dus op het advies van de Bioveiligheidsraad. De ministers benadrukten dat de proef werd uitgevoerd en veilig was bevonden door objectieve wetenschappers. Pas na het uitvoeren van die proef kan men de sociaaleconomische en culturele argumenten in rekening brengen.

De onderzoekers gaan er dus vanuit dat het gaat om een meervoudige veldproef met verschillende versies. De creatie van een enkelvoudige veldproef waar zowel voor- als tegenstanders aan refereren, vond plaats via processen van in- en uitsluiting, waarbij verschillen tussen de vijf versies van de veldproef benadrukt of ontkend worden. Vooreerst kan het gaan om de verschillen tussen de omstandigheden van de veldproef

en de gangbare praktijk van de aardappelteelt. Die verschillen werden benadrukt in de versie van de veldproef als een objectieve wetenschappelijke activiteit. Daarbij zou het publiek pas kennis hoeven te nemen van de proef na de uitvoering ervan. Binnen de versie van de veldproef als actiecommunicatie wordt het verschil tussen de veldproefomstandigheden en de reguliere praktijk echter naar de achtergrond geschoven. Het algemene publiek wordt beschouwd als een soort van co-wetenschapper die kan vaststellen dat ggo's bepaalde voor- of nadelen hebben, en de potentiële plaats van ggo-aardappelen in de Vlaamse samenleving wordt gedemonstreerd. Binnen de versie van de veldproef als toepassing van cisgenese worden de verschillen tussen de veldproefomstandigheden en de reguliere praktijk zowel benadrukt als naar de achtergrond gedrukt: ggo-aardappelen en niet-ggo-aardappelen zouden even natuurlijk zijn, maar verschillen tegelijkertijd omdat ggo-aardappelen in tegenstelling tot niet-ggo-aardappelen het resultaat zijn van een technisch-wetenschappelijke ingreep en mede hierdoor patenteerbaar zijn en duurzamer.

Ook verschillen tussen deze veldproef en andere veldproeven werden in- en uitgesloten. Deze verschillen werden namelijk min of meer naar de achtergrond gedrukt in de versie van de veldproef als een testcase voor beleid. De veldproef werd dan gezien als een schakel binnen de keten van verschillende veldproeven en de verschillen tussen verschillende veldproeven werden dus geminimaliseerd. In de wetgeving en in de Bioveiligheidsraad wordt echter de uniciteit van elke veldproef formeel benadrukt, want elke veldproef moet de procedure doorlopen.

De belangrijkste processen van in- en uitsluiting vonden volgens de heer De Krom plaats binnen de geïnstitutionaliseerde beoordeling van de veldproef. De ministeriële goedkeuring werd alleen geëgitimeerd in referentie tot de veldproef als een objectieve wetenschappelijke onderzoeksactiviteit, met objectief te bepalen milieu- en gezondheidsrisico's. De andere versies van de veldproef werden buiten beschouwing gelaten. Rest dan een veldproef die enkel door natuurwetenschappers op zijn waarde kan worden geschat en het publiek kan er pas kennis van nemen en er een debat over aangaan als die achter de rug is.

Vermits men via dat proces van in- en uitsluiting een enkelvoudige veldproef heeft gecreëerd, is er alleen epistemologische contestatie mogelijk. Er is met andere woorden alleen discussie mogelijk over wat juiste en minder juiste, relevante en minder relevante kennis is over de veldproef, en over of de veldproef al dan niet door moet gaan. Zo komt men terecht in een proces van polarisatie.

De tegenstand tegen de veldproef komt niet simpelweg voort uit een inherent wantrouwen tegenover de wetenschap, of uit een onvoorwaardelijk verzet tegen ggo's, concluderen de onderzoekers. De tegenstand kan ook worden gezien als een poging om te bespreken over welke veldproef we het eigenlijk hebben, als een poging om het debat te heropenen.

Als de ontologische meervoudigheid erkend wordt, dan is de vraag niet langer of de veldproef moet doorgaan of niet, maar wel onder welke voorwaarden men kan evalueren of een technisch-wetenschappelijke innovatie zoals de ggo-aardappelen kan bijdragen tot een meer duurzame ontwikkeling van onze landbouw. De onderzoekers concluderen dat die vraag op een meer sociaal-inclusieve manier beantwoord moet worden, en dat reeds tijdens het ontwerpen en beoordelen van een onderzoek zoals de veldproef. Er is dus niet alleen nood aan natuurwetenschappers, maar ook aan sociale wetenschappers, filosofen, ecologen en generalisten. Ook lekenexperts zoals boeren, consumenten en andere bezorgde leden van de maatschappij – die vanuit verschillende praktijken interacteren met en kennis nemen van het (onderwerp van) onderzoek – kunnen een bijdrage leveren bij het ontwerpen en beoordelen van een onderzoek, besluiten de onderzoekers.

2. Bespreking

Mevrouw *Danielle Godderis-T'Jonck* las in De Standaard al een bericht met als titel: 'Debat over ggo's Wetteren kwam veel te laat'. Volgens dat artikel had de aardappeloorlog in Wetteren voorkomen kunnen worden als er voor de proef een debat mogelijk geweest was tussen onderzoekers, politici en actievoerders. Momenteel wordt de stem van de tegenstanders van een dergelijke veldproef immers alleen gehoord in een schriftelijke publieksbevraging, verwijst het lid naar het artikel. Volgens de krant willen de onderzoekers het parlement adviseren om de procedure te veranderen. Vooraleer de politici beslissen over een veldproef, moeten de belanghebbenden met elkaar discussiëren en het begrip voor de beslissing vergroten. Het is volgens de spreker waarschijnlijk geen toeval dat dit bericht in de krant verschijnt voor deze bespreking in de commissie.

Mevrouw *Tinne Rombouts* wil geen uitspraak doen over de vraag of dit debat te vroeg of te laat komt. Men moet wel leren omgaan met ggo's, zowel technisch als maatschappelijk. De studie geeft het signaal dat overleg tussen verschillende maatschappelijke actoren belangrijk is. Binnen dat overleg zullen er echter tegenstellingen aan de oppervlakte komen. Op een bepaald ogenblik zal men knopen moeten doorhakken. Als men wil weten wat de toekomst kan bieden, dan moeten die proeven kunnen gebeuren. Op dat vlak is Vlaanderen een voorloper in de wereld. Welke methodieken zal men gebruiken?

De heer *Dirk Peeters* komt op basis van de tekst tot de conclusie dat er hierover verdeeldheid bestaat, zowel binnen de wetenschappelijke wereld, de politieke wereld als de landbouwsector zelf. Heel wat actievoerders zijn zelf, als landbouwingenieur of als actieve landbouwer, sterk betrokken bij de landbouw. De verdeeldheid binnen de wetenschappelijke wereld is volgens het lid een van de redenen waarom het maatschappelijk debat zo moeilijk verloopt. Er is een wetenschappelijk experiment gevoerd met de bedoeling om daar communicatie rond op te zetten, maar er is iets fout gelopen. Hoe kan men het maatschappelijk debat op een ordelijke manier organiseren? Hoe kan men de wetenschappelijke input stroomlijnen?

De heer *Karlos Callens* vraagt zich af of ILVO gelukkig is met zijn opdracht om sociaal-wetenschappelijk onderzoek te verrichten. Er zijn volgens het lid heel wat artikelen verschenen die moeten aantonen dat de ggo-technologie veilig is. Er zijn echter nog meer artikelen verschenen om mensen onterecht angst aan te jagen voor dit onderzoek, stelt de spreker. ILVO neemt geen positie in rond het ggo-onderzoek. De controverse heeft ook te maken met de aanwezigheid van multinationals en met het verzet tegen het model van de intensieve landbouw. Men zou zich echter ook kunnen afvragen of het wel de bedoeling kan zijn om van Europa een groot Bokrijk te maken. Men moet volgens de heer Callens ook beseffen dat de wereldbevolking tegen 2050 wellicht negen miljard mensen zal tellen. Als het gaat over ggo-onderzoek, dan moeten we aan het publiek duidelijk zeggen dat het niet gaat over commercialisering of over een eventuele erkenning van producten. Het gaat uitsluitend over het onderzoek, aldus de spreker.

Eigenlijk stelt men voor om een maatschappelijk debat te voeren rond het goedkeuren van een veldproef. Dreigt men het onderzoek naar ggo's daarmee niet stil te leggen? Vormt dit geen potentiële rem op de innovatie? Dient men geen duidelijk onderscheid te maken tussen het onderzoek naar plantengroei en ontwikkeling waarbij ggo's gebruikt worden en het commercieel op de markt brengen van die ggo's? Moet men in die logica niet ook een maatschappelijk debat vragen rond planten die ontwikkeld zijn met behulp van andere technieken zoals kruising en bestraling, of over biologische landbouw? Drie jaar geleden zijn er door de EHEC-bacterie namelijk verschillende doden gevallen, na het eten van biologisch geteelde groenten, besluit het lid.

De heer *Erik Van Bockstaele* merkt op dat onderzoekers het sowieso moeilijk hebben met het vernielen van wetenschappelijk onderzoek, of het nu gaat om laboratoriumproeven of om veldproeven. Het maatschappelijk debat waarover *De Standaard* het heeft, is voor een stuk intern gevoerd, in een begeleidingscomité. Daarbij kwamen alle belangrijke facetten van deze kwestie aan bod: de aardappelziekte, die nu agressiever is geworden dan vroeger, de stress voor de landbouwer die zijn gewassen heel vaak moet kunnen spuiten en de economische problematiek. Op basis van die discussie werd beslist om de proef te organiseren. ILVO heeft in deze kwestie dus een duidelijke positie ingenomen, meent de spreker. Met deze proef wilde men nagaan welke mogelijkheden deze ggo's bieden, die het gevolg zijn van cisenetische transformatie. Als het onderzoek uiteindelijk zou leiden tot het op de markt brengen van een nieuw aardappelras, dan mag het niet gepatenteerd worden. Dat was een van de uitgangspunten van ILVO. De aanwezigheid van een eenheid Landbouw en Maatschappij binnen ILVO is een sterkte, ook op internationaal vlak. Het is goed om de zaken ook vanuit een ander standpunt te kunnen bekijken.

De heer *Joost Dessein* stelt vast dat er heel wat vragen zijn over het organiseren van een dergelijk maatschappelijk debat. Het feit dat ILVO wordt uitgenodigd om hierover te komen spreken in het parlement is een belangrijke stap. Het artikel in *De Standaard* heeft wellicht te maken met het feit dat de pers attent werd gemaakt op het onderzoek. Het is positief dat deze discussie doorgaat op een ogenblik dat de rust teruggekeerd is, stelt de spreker.

Op de vraag van de heer Callens of er een maatschappelijk debat nodig zal zijn voor het organiseren van een veldproef, antwoordt de heer Dessein dat het debat dient te gaan over de probleemstelling. Het moet dus in een vroegere fase georganiseerd worden. Iedereen is het erover eens dat de aardappelplaag een probleem is. Dan moet men een debat kunnen organiseren tussen de actoren om de mogelijke oplossingen voor het probleem te detecteren. De keuze tussen die alternatieven is een politieke beslissing. Men kan beslissen om een veldproef te doen met ggo-aardappelen, men kan ook beslissen om onderzoek te doen naar biologische aardappelen of om beide onderzoeken parallel te laten gebeuren. In andere dossiers van landbouw en plattelandontwikkeling is er al enige ervaring met het organiseren van multistakeholderprocessen, onder meer rond kasteeldomeinen en agrarische architectuur. Het debat op zich is belangrijk, maakt de heer Dessein duidelijk. Het resultaat is niet vooraf bekend. Het is altijd positief voor sommige mensen en negatief voor andere. Men kan echter gemakkelijk omgaan met een uitkomst die niet optimaal is, als men de kans gehad heeft om zijn argumenten naar voren te brengen.

Een dergelijk debat zal niet organisch groeien. Het is een proces dat geleid dient te worden door een facilitator die de groep actoren naar alternatieven leidt. Dat dient heel transparant te verlopen. De verschillende stakeholders moeten hun positions, hun interests en hun needs duidelijk kunnen presenteren. Een dergelijk debat moet kunnen gebeuren in een formele setting. Eventueel moet er zelfs een procedure worden opgesteld voor het organiseren van dat debat, net zoals in de Bioveiligheidsraad. In de Bioveiligheidsraad gebeurt de beoordeling pas na de aanvraag. Men zou echter een gelijkaardige setting kunnen creëren waarbij de beoordeling gebeurt na de probleemstelling.

De spreker denkt niet dat een dergelijk debat het onderzoek zal stilleggen. Een keuze tussen verschillende alternatieven moet wel mogelijk zijn. Op de andere pertinente vragen van de heer Callens kan hij niet antwoorden, omdat ze eigenlijk niet te maken hadden met de inhoud van het onderzoek.

De heer *Michiel de Krom* sluit zich aan bij de observatie van de heer Peeters over de verdeeldheid binnen de politieke, de wetenschappelijke en de landbouwwereld. De con-

troverse rond de veldproef toont aan dat het klassieke model niet meer zo goed werkt. Binnen dat model leveren de natuurwetenschappers feiten aan en discussiëren ze daar onderling over, en kan er pas daarna een maatschappelijk debat worden gevoerd. Nu is er meer transparantie gekomen omdat de natuurwetenschappers hun verschillende meningen meer in het publieke debat uiten. In die zin is het moeilijker geworden om de wetenschap het monopolie op de feitelijke waarheid te laten behouden. Bovendien heeft het algemene publiek ook gezien dat wetenschappelijke vooruitgang niet altijd gelijkstaat met maatschappelijke vooruitgang en dat die ook gevaren kan inhouden. De ramp in Tsjernobyl is daarbij een klassiek voorbeeld.

Hoe moet men omgaan met die nieuwe positie van de wetenschap? Onvermijdelijk zullen ook andere wetenschappelijke gebieden en sociale, economische en culturele belangen een weg vinden binnen vraagstukken die eerder voornamelijk werden behandeld binnen enkel het natuurwetenschappelijke domein. Het algemene publiek kan het wetenschappelijk werk niet overnemen, maar er kan wel een bredere maatschappelijke input zijn bij de sturing van de onderzoeksvragen.

Op de vraag van de heer Callens waarom er geen maatschappelijk debat moet worden gevoerd over planten die met andere technieken zijn ontwikkeld of over biologische landbouw, antwoordt de heer De Krom dat er al allerhande procedures zijn om daarmee om te gaan. Zolang die procedures goed werken, is er geen nood aan een breder debat. Het is niet de bedoeling om het onderzoek stil te leggen, maar juist om het onderzoek op een meer sociaal-inclusieve wijze vorm te geven. Men zou moeten zoeken naar een procedure om de andere actoren een stem te geven, besluit de spreker.

De heer *Dirk Peeters* hecht veel belang aan het laatste punt in de reactie van de heer De Krom: het is belangrijk om het maatschappelijk middenveld te betrekken bij het debat. Voor hem gaat dat debat niet over een proefveld in Wetteren, maar over een visie op landbouw, voedselvoorziening en voedselveiligheid en over de maatschappelijke betrokkenheid van de landbouwsector. Kan het opzetten van dat bredere maatschappelijke debat een opdracht zijn voor ILVO?

De heer *Erik Van Bockstaele* merkt op dat ILVO de eenheid Landbouw en Maatschappij heeft overgenomen van het vroegere Centrum voor Landbouweconomie. In deze eenheid werken ook mensen uit het steunpunt Duurzame Landbouw. ILVO heeft veel inspanningen gedaan om het aantal onderzoekers in die cel te doen toenemen, maar het heeft niet al zijn plannen kunnen uitvoeren gezien de besparingen binnen de Vlaamse overheid. Op dit ogenblik zijn er bij ILVO dertig statutaire ambtenaren minder dan in 2008. Op dit ogenblik probeert men vooral samenwerking te realiseren tussen de technische onderzoekers en de onderzoekers van de eenheid Landbouw en Maatschappij.

De heer *Joost Dessein* is er niet uit wie dat debat moet organiseren: het beleid, de wetenschap of een onafhankelijke actor. Is het de taak van ILVO om een dergelijk maatschappelijk debat te organiseren, of neemt ILVO als wetenschappelijke actor deel aan het debat?

De heer *Jurgen Vanlerberghe* begrijpt dat er vanuit sociologisch oogpunt een bedenking wordt gemaakt over de sequentie van het hele proces. De onderzoekers adviseren om het proces in de toekomst anders te structureren. De bevoegde ministers zagen de veldproef blijkbaar als het vertrekpunt voor een breed maatschappelijk en politiek debat. Ze vonden niet dat de veldproef op zich het onderwerp moest zijn van een debat. Volgens het lid is er nood aan een breed maatschappelijk en sociaal inclusief debat over de plaats van ggo's in onze samenleving. Dat debat mag niet alleen gebaseerd zijn op wetenschappelijke inzich-

ten. Het moet duidelijk worden wie dat maatschappelijk debat kan organiseren. ILVO kan daarover niet beslissen.

De heer *Karlos Callens* benadrukt dat hij niet tegen een maatschappelijk debat pleit. Hij is wel bang dat Vlaanderen de boot zal missen als men dit onderzoek op de lange baan schuift, waardoor een aantal gespecialiseerde bedrijven in de problemen zouden kunnen komen. Hij maakt hierbij de vergelijking met het BAM-dossier over de mobiliteit in Antwerpen.

De heer *Jurgen Vanlerberghe* stelt vast dat de heer Callens er op voorhand van overtuigd is dat Vlaanderen baat heeft bij dit onderzoek en blijkbaar geen discussie over die vraag wil toelaten. Het is volgens het lid net dat denkkader dat voor maatschappelijk protest zal blijven zorgen, waarbij er proefvelden vernietigd worden.

De heer *Joost Dessein* licht toe dat het klassieke model, dat ook binnen bijvoorbeeld BAM gehanteerd werd, in het Engels DAD genoemd wordt: develop, announce and defend. Dat model sluit het inclusief debat net uit, meent de spreker. Daarnaast is er het model ELE: engage, learn and enable. Daarbij brengt men de verschillende actoren gedurende het hele proces continu met elkaar in contact om tot een oplossing te komen. Dat proces kan iets langer duren, maar het kan leiden tot een meer gedragen oplossing.

De heer *Michiel de Krom* stelt dat de onderzoeksvraag zou kunnen zijn: hoe kunnen we omgaan met het probleem van de aardappelploeg *phytophthora*. Verschillende actoren kunnen daarbij worden betrokken. Het resultaat zou kunnen zijn dat men verschillende alternatieven naast elkaar gaat zetten en uittesten. Zo kan men onderzoeken hoe ggo-aardappelen en biologisch geteelde aardappelen zich gedragen onder verschillende gecontroleerde omstandigheden.

Het rapport dat vandaag besproken wordt, is dus niet anti-natuurwetenschappelijk. Het heeft een constructieve bijdrage proberen te leveren aan de vraag hoe men dit soort onderzoek in de toekomst op een meer sociaal gedragen manier vorm kan geven.

De heer *Erik Van Bockstaele* merkt nog op dat de Vlaamse overheid ervoor gezorgd heeft dat goedgekeurde veldproeven kunnen uitgevoerd worden op de site van Wetteren. Die mogelijkheid zal in de toekomst blijven bestaan.

De heer *Karlos Callens* benadrukt nog dat hij alleen wou schetsen dat het best zou kunnen dat er geen onderzoek meer plaatsvindt als er te veel maatschappelijk onderzoek gebeurt.

IV. ALGEMENE BESPREKING

De heer *Dirk Peeters* herneemt kort dat het voorstel van decreet stoelt op een eenvoudige aanpassing van het Co-existentiedecreet. De indieners willen enerzijds voorzien in de mogelijkheid van een vrijwillig gesloten overeenkomst tussen producenten om een teeltgebied ggo-vrij te houden en anderzijds in de optie dat de Vlaamse Regering zelf gebieden kan voorbestemmen voor bepaalde niet genetisch gemodificeerde teelten. Het lid stelt, verwijzend naar de ILVO-studie, dat er naast de strikt wetenschappelijke benadering een evenwaardige sociologische benadering aan de orde is. De beleidsplanning moet ook daarop afgestemd zijn. Het landbouwbeleid en de al dan niet toepassing van ggo's moet in die zin breed maatschappelijk en politiek gedragen worden.

Minister Schauvliege liet in antwoord op een schriftelijke vraag weten dat de Vlaamse Regering voor noch tegen ggo's is. Die stelling geeft volgens het lid aan dat de meerder-

heid het voorstel van decreet zonder probleem kan goedkeuren, omdat het louter in een mogelijkheid wil voorzien om zones ggo-vrij te verklaren.

Ook de voorzitter van Boerenbond, de heer Piet Vantemsche, liet al weten dat een ggo-vrij karakter voor de Vlaamse landbouw een pluspunt kan zijn voor de concurrentiepositie. Ook juridisch kan het voorstel derhalve een troef zijn, besluit de heer Peeters.

De heer *Karlos Callens* mist vooral meer details in het voorstel van decreet, zoals om hoeveel oppervlakte landbouwgebied het zou gaan. Uit de hoorzitting onthoudt het lid dat er onderzoek loopt naar de draagkracht van ggo-gebruik, de zones enzovoort. Gezien de gevoeligheid van de materie is hij niet meteen voorstander om het voorstel van decreet goed te keuren. Hij wil eerst meer informatie en ziet het niet meteen zitten om de mogelijkheid te creëren om ggo's te verbieden in bepaalde zones. Tegelijk wijst de heer Callens erop dat al is vastgelegd dat er naast zones waar het toegelaten is om ggo-gewassen te verbouwen, een beschermingszone dient te zijn.

Mevrouw *Tinne Rombouts* meent dat het Co-existentiedecreet voldoende bescherming biedt en zelfs tegemoetkomt aan wat in het voorstel van decreet gevraagd wordt. Het moet met concrete maatregelen vermijden dat zich contaminatie voordoet en het moet de landbouwer de ruimte bieden om zelf de keuze te maken tussen ggo's of conventionele gewassen. Die evenwichten ziet men volgens het lid in Vlaanderen ook graag gehonoreerd.

Ook de vraag om in grotere zones te werken, is volgens mevrouw Rombouts al voorzien in het Co-existentiedecreet, met name in artikel 8, paragraaf 2, die stipuleert dat landbouwers collectief kunnen vragen een zone te reserveren voor uitsluitend niet-ggo-teelten. Dat kan enkel mits strikte vrijwilligheid en schriftelijk akkoord van alle betrokken landbouwers. Om geen lappendeken te krijgen moet in een voldoende grote zone gewerkt worden. Mevrouw Rombouts meent dat dergelijke afspraken ook louter onder landbouwers kunnen en moeten worden gemaakt.

In het bestaande decreet is ook al een evaluatieprocedure ingeschreven. Die evaluatie kan echter pas gebeuren als er ook werkelijk ggo-teelten zijn. Vooralsnog is dat niet het geval. Mevrouw Rombouts besluit dat de discussies ter zake grondig en gefundeerd zijn gevoerd, met de nodige wetenschappelijke onderbouwing voor de maatregelen die ook in de praktijk getoetst worden. Vanuit die invalshoek is het lid niet overtuigd dat extra maatregelen nodig of gewenst zijn.

Mevrouw *Els Robeyns* kan zich vinden in de stelling dat het niet louter gaat om wetenschappelijke inzichten, maar ook om een brede maatschappelijke context. Ook zij nam uit de hoorzitting mee dat er nood is aan een breder maatschappelijk debat, niet alleen over proefvelden, maar over de draagkracht van ggo's in de samenleving. Vanuit die inzichten acht ze het verstandiger om voorlopig nog geen wijzigingen aan te brengen aan de regelgeving, al wil ze zich daarmee niet over de inhoud van het voorstel uitspreken.

De heer *Dirk Peeters* repliceert dat de zogenaamde isolatieafstand die in Vlaanderen is vastgelegd, de kleinste is van Europa. Het voorstel van decreet beoogt enkel om de Vlaamse Regering meer armslag te geven om tot ggo-vrije zones te komen en behelst geen verbod zoals de ordonnantie van het Brusselse Gewest, maakt het lid duidelijk.

Artikel 8 van het Co-existentiedecreet wordt met het voorstel van decreet gewoon uitgebreid, legt de spreker uit. De mogelijkheid die landbouwers en producenten hebben, kan door de Vlaamse Regering een regelgevende kracht krijgen.

Het bewuste decreet spreekt van 0,9 percent contaminatie en de bewijslast voor contaminatie ligt bij de benadeelde en niet bij de veroorzaker. Wat wordt voorgesteld in het voorstel van decreet moet de kans bieden om zich preventief te wapenen tegen de bedoelde contaminatie.

De evaluatie van het decreet is al gevraagd maar niet gebeurd omdat er in Vlaanderen nog geen ggo-toepassingen zijn. Maar op Europees niveau is er wel het EFSA-rapport dat voldoende informatie aanlevert voor een eerste evaluatie van het Co-existentiedecreet. Ook dat is niet gebeurd, besluit de heer Peeters.

V. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

De artikelen 1 en 2 worden verworpen met 1 stem tegen 8.

VI. EINDSTEMMING

Het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet van 3 april 2009 houdende de organisatie van co-existentie van genetisch gemodificeerde gewassen met conventionele gewassen en biologische gewassen, wat de invoering van ggo-vrije zones in Vlaanderen betreft, wordt verworpen met 1 stem tegen 8.

Jos DE MEYER,
voorzitter

Danielle GODDERIS-T'JONCK,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

BAM	Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel
EFSA	European Food Safety Authority
EHEC	Enterohemorragische Escherichia coli
EVA	extern verzelfstandigd agentschap (van de Vlaamse overheid)
FWO	Fonds Wetenschappelijk Onderzoek
ggo	genetisch gemodificeerd organisme
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
IVA	intern verzelfstandigd agentschap (van de Vlaamse overheid)